

(Marija Mitrović, Tone Potokar, Aleksander K. Nejman, Karolj Siladji, Giacomo Scotti, Hasan Mekuli in Jože Filo) obravnava Cankarjeva dela v jezikih jugoslovanskih narodov in narodnosti, nato pa osmi (Janko Moder) še njegove prevode v slovenščino. V drugem, ki obsega več kot polovico knjige, je natisnjena bibliografija prevodov iz Cankarjevega literarnega dela; sestavlja jo je France Dobrovoljc s sodelovanjem dr. Otona Berkopca, upošteva pa poleg objavljenih tudi rokopisne prevode Cankarjevih del v več kakor trideset jezikov – od latinščine do esperanta, turščine, hindujščine, kitajščine, malajščine in seveda večine evropskih jezikov. Daleč največ je prevedenega v srbsčino oziroma hrvaščino, češčino in slovaščino, sorazmerno precej tudi v nemščino, italijanščino in angleščino.

Urednik je torej očitno želel čimbolj izčrpno predstaviti vsa razmerja, ki se v njih prevod pojavlja v zvezi s Cankarjem, in tako odpreti vidike za natančnejšo analitično obravnavo mnogih vprašanj, ki jih zbrano gradivo šele postavlja. Ne samo bibliografski del, ampak tudi precej prispevkov iz prvega dela zbornika namreč predvsem evidentira gradivo, iz katerega je mogoče na prvi pogled razbrati, da je Cankarjeva literatura v prevodih prodrla daleč po svetu, Cankarjevo prevajalsko delo pa je – drugače kot npr. Župančičevo – manjši in manj pomemben del njegove literarne dejavnosti.

Nekaj kritičnih pretresov in pripomb (M. Mitrović, K. Siladji, T. Potokar in J. Moder) je ta prikaz tudi problemsko poglobilo in pokazalo v njem nenavaden paradoks: medtem ko so Cankarjevi maloštevilni prevodi kljub vsem pomanjkljivostim in odmirom od izvirnikov delovali kot

živa, zanimiva literatura, je npr. marsikateri srbski in hrvaški prevod njegovih del, izdan v izredno veliki nakladi, dosegel ravno nasprotno: pisatelja so z enostranskim izborom del in s slabim prevajanjem predstavili kot zastarelega šolskega klasika, ki s svojim suhoparnim in nesmiselnim pisanjem pač ne more zbujati pravega zanimanja.

Odločna kritika tudi drugod vse preveč razširjenega, a nedvomno škodljivega in neodgovornega ravnanja prevajalcev in založnikov, ki z objavljanjem slabih prevodov bolj zapirajo bralcem pot k piscu, kakor da bi jim jo zares odpirali, je bila nadvse primeren prispevek k praznovanju stoletnice Cankarjevega rojstva. – Da so bila besedila iz prvega dela zbornika napisana za srečanje jugoslovanskih prevajalcev, ki ga je ob tem jubileju priredilo slovensko prevajalsko društvo, je dovolj vidno že iz njih samih. Zato bi lahko vse tisto gradivo, ki že kar pretirano natančno dokumentira tudi slavnostni in organizacijski okvir srečanja in je potemtakem čisto priložnostnega značaja – o njem je sproti poročal dnevni tisk – brez škode ostalo v društvenem arhivu.

M. Stanovnik

Jurij M. Lotman
STRUKTURA UMETNIČKOG
TEKSTA

Prevod i predgovor: Novica Petković.

Nolit, Beograd, 1976.

Trdni fundus Lotmanove literarne teorije se je izoblikoval v zvezi s Saussurovo strukturalno lingvistiko, ob metodološki dediščini ruskega formalizma, od ka-

terega se načelno distancira in ga seveda bistveno presega, še bolj ob temeljnih koncepcijah pravega strukturalizma in njegovih poudarjenih stališčih o funkciji struktur, zlasti ob spisih Mukařovskega, Jakobsona in Trubeckojaja, ob neposrednih predhodnikih doma, kot so Tinjanov ter Bahtin in njegov krog (Medvedjev, Vološinov), ob plodni recepciji semiotične tradicije C.S. Peircea in Ch. Morrisa ter seveda ob klasični tradiciji, ki sega nazaj k Heglu in Marxu. — Pričujoča knjiga prav z izhodišč semiotike ter strukturalne ozioroma generativne lingvistike obravnava problematiko literarnega dela kot posebnega semiotičnega sistema in njegovega družbenega funkcioniranja, pri tem pa se vseskozi dotika vprašanja o vlogi in o nujnosti umetnosti v družbi ter o njeni specifikaciji med drugimi produkti človekovega dela. Pravzaprav Lotmana vseskozi zanima umetnost kot tista človekova dejavnost, ki ima poseben status, ker je „glede na znanost fakultativni element kulture“. Strukturalno semiotični pristop se tu izraziteje povezuje z metodološkimi perspektivami teorije komunikacije in informacijske teorije, kar omogoča avtorju, da širše začrta probleme literature: prvič, zaradi tega lahko govori ne le o strukturi literarnega dela, ampak tudi o njegovi funkciji, in drugič, mogoče mu je izpeljati sklepe, ki se tičejo strukture umetnosti nasploh. Prav skozi to lahko že v uvodu izrečeno tezo o eksistencialni funkciji umetnosti izpelje v sklep, ki pomeni zagovor literarne znanosti in širi njeno vlogo. Lotman pravi: „Lahko bi z gotovostjo trdili, da med vsem, kar človekova roka ustvari, umetniški tekst v največji meri kaže tiste lastnosti, ki pritegujejo kibernetike, da se ukvarjajo z živim

tkivom. To pa je razlog, da je preučevanje umetniškega teksta pravzaprav naloga obče znanstvenega značaja.“ (Stran 384).

V uvodu avtor poudarja, da je osnovni namen tega spisa pregledati strukturo umetniškega jezika in njen odnos do strukture umetniškega teksta, premisliti podobnosti in razlike z analognimi lingvističnimi kategorijami, pojasniti, kako umetniški tekst postane nosilec določene ideje, ter definirati, v kakšnem odnosu je struktura teksta do strukture te ideje. Vsi načelni problemi so bili zastavljeni že v *Predavanjih iz strukturalne poetike* (1964); v pričujočem delu avtor že znane teze do neke mere sistematizira, hkrati pa razširja vprašanje literarnega ustroja tudi na območje pripovednih struktur, s posebnim poudarkom se ustavi ob kategoriji literarnega lika, prvič spregovori o problemu perspektive, enem osrednjih pojmov sodobne literarne teorije, v posebnem poglavju pa tudi o specifikaciji filmske in književne pripovedi. Seveda ga umetniški tekst vseskozi zanima kot specifična organizacija, kot „sled funkcionalno raznorodnih elementov, kot sled strukturnih dominant različnih nivojev“, fonološkega, gramatičnega, leksikalno-semantičnega, mikrosintaktičnega (nivo stavka) in makrosintaktičnega (nadstavčni nivo). Lotman razume umetnost kot poseben jezik, ki je glede na neumetniške znakovne sisteme in prirodne jezike *drugostopenjski modelativni sistem*, katerega specifična lastnost je, da v njem konfigurira množica jezikov, ti pa se razporejajo v kompleksno „hierarhijo jezikov, ki so med sabo korelativni, a ne enaki“ (stran 56). S tem v zvezi odpira avtor problem odsotnosti redundance v umetniškem tekstu (t.j. problem entropije in šuma v

umetniški komunikaciji), obenem pa problem številnih možnih branj-interpretacij umetniškega teksta. Problem vsebine je za Lotmana vedno v zvezi s problemom prekodiranja, tembolj torej to velja za sprejemanje visoko koncentrirane informacije, za umetniški tekst, ki je množica kodov. Umetniški tekst je torej večkratno enkodiran, in iz tega izpelje Lotman še nekatere sklepe. Umetnost pretvarja neznačkovni material v znake, hkrati pa ta znakovnost pomeni navidezno fizično realnost sekundarne vrste. „Umetniška književnost imitira realnost in ustvarja iz svojega, v bistvu sistemskega materiala model nesistemskosti“ (stran 99). Ta hkratna prisotnost sistemskega in nesistemskega je pogoj za hkratno možnost intelektualnega in čutnega uživanja umetniškega teksta. — S temi osnovnimi tezami, ki definirajo probleme iz obče teorije umetnosti, se ukvarja Lotman v prvih štirih poglavjih (Umetnost kot jezik, Problem semioze v umetniškem tekstu, Pojem teksta, Tekst in sistem). Osrednji del, ki predlaga model analize (predvsem za poezijo), obravnava konstrukcijska načela teksta, t.j. odnose na paradigmatični osi (z vsemi nivoji) in na sintagmatični osi strukture. Temu sledi poglavje o kompoziciji jezikovno umetniškega dela, kjer gre predvsem za opazovanje pripovednih kategorij, sklone pa s poglavjem o vlogi in odnosu izven tekstovnih struktur (semantične zveze s pojavi izven teksta) do teksta (kot sintagmatične konstrukcije).

J. Škulj

Hans Robert Jauss:

ESTETIKA RECEPCIJE

Izbor studija. Prevela Drinka Gojković. Predgovor Zorana Konstantinovića.

Nolit, Beograd, 1978.

Beograjska založba Nolit nas je že večkrat prijetno presenetila z izdajami s področja literarne vede. Tokrat se nam prvič v Jugoslaviji predstavlja Hans Robert Jauss, eden od začetnikov in vodilnih predstavnikov recepcijske estetike, ki je v zadnjem desetletju že postala integralni del literarne vede. V Nolitovem zborniku je objavljenih deset razprav, ki tvorijo jedro Jaussovega dosedanjega dela na tem področju. Knjiga se začneja z njegovo osrednjo razpravo *Literarna zgodovina kot izziv literarni znanosti*, nastalo na podlagi njegovega nastopnega predavanja na univerzi v Konstanzu 1967. leta. Osnovnih izhodišč, podanih v tej razpravi, avtor tudi kasneje ni več bistveno spreminjal. Začenja s kritiko različnih pojmovanj literarne zgodovine (zlasti marksističnega in formalističnega) in na tej osnovi v sedmih tezah na novo opredeli pojem in pomen literarne zgodovine. Jaussova novost je predvsem v tem, da je po njegovem prepričanju treba v tradicionalno, a zastarelo shemo pisatelj—delo pritegniti še občinstvo, ki ni le pasivni element literarnozgodovinskega razvoja. Naloga recepcijske estetike je, da raziskuje ne samo učinkovanje umetniških del na bralce, ampak tudi vpliv občinstva na umetniško produkcijo.

Razpravo organsko dopolnjujejo nekatere teoretične študije, ki obravnavajo posamezne probleme recepcijske estetike, npr. *Parcialnost metod recepcijske estetike*, *Negativnost in identifi-*

KRONIKA